

Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

1
2024

08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 Makroiqtisodiyot
08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 Ekonometrika va statistika
08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 Jahon iqtisodiyoti

08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 Marketing
08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 Menejment
08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Elektron nashr. 788 sahifa.

E'lon qilishga 2024-yil 7-fevralda ruxsat etildi.

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Rae Kvon Chung, Janubiy Korea, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, t.f.d., prof., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri o'rinbosari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O'zR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU YoMMIB birinchi prorektori
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., "O'IRIAM" ilmiy tadqiqot markazi direktori – prorektor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TMI professori
Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU professori
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do'stligi universiteti professori
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro "Nordik" universiteti rektori
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, f.f.d., TDIU professori
Axmedov Ikrom Akramovich, i.f.d. TDIU professori
Po'latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., profesor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, i.f.d., TDIU professori
Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori
Musyeva Shoira Azimovna, SamDu IS instituti professori
Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d., "El-yurt umidi" jamg'armasi ijrochi direktori o'rinbosari
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, t.f.f.d., TAQU katta o'qituvchisi
Xalikov Suyun Ravshanovich, i. f. n., TDAU dotsenti
Kamilova Iroda Xusniddinovna, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg'ona davlat universiteti dotsenti
Fayziyev Oybek Raximovich, i.f.f.d. (PhD), Alfraganus universiteti dotsenti
Sevil Piriyeva Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktoranti
Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li, TDIU mustaqil tadqiqotchisi
Utayev Uktam Choriyevich, O'zR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farxod, O'zR Bosh prokuraturasi iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti bo'limi boshlig'i
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o'qituvchisi

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, i.f.d., TMI dotsenti
Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

MUNDARIJA

Milliy iqtisodiyotni rivojlantirishda investitsiyalarning roli va ahamiyati.....	10
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, Zaynutdinova Umida Djalolovna	
Yashil iqtisodiyotga o'tishda konseptual, ilmiy, innovatsion yondashuvning zarurati	16
Gulnora Abdurahmonova	
O'zbekistonda "yashil" iqtisodiyotga o'tish muammolari va uni bartaraf etish yo'llari	22
S. R. Topildiyev	
Milliy strategik maqsadlar: ekologik va bojxona boshqaruvi mexanizmlarining maqbul kombinatsiyasi	28
Muratova Shohista Nimatullayevna	
Green Economy in Tourism in Uzbekistan.....	32
Alieva Makhbuba Toychievna	
Инновационные подходы в сельском туризме: "Зеленые маршруты"	36
Голышева Елена Вячеславовна	
Mamlakatimizda "yashil" iqtisodiyotni rivojlantirish strategiyasining ustuvor yo'nalishlari	42
Vaxabov Abduraxim Vasikovich, Nazarov Nazirjon Narzilloevich	
To'qimachilik sanoati korxonalarini barqaror rivojlantirish omillari.....	47
A.Yu. Mardanov	
Turizmni qayta jonlantirish strategiyasini ishlab chiqishda turizmni rejalashtirishning istiqbollari.....	52
A'zamov Saidakbarxon Avazxon o'g'li	
O'zbekistonda qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan foydalanishi asosida barqaror rivojlanishga erishish	57
Abdullayev Elyorbek Odiljon o'g'li	
Barcha tadbirkorlik subyektlariga teng raqobat sharoitini yaratishda soliq imtiyozlarining o'rni	62
Akbarov Akmalxon Akrom o'g'li	
Turistik hududlarning barqaror rivojlanishini baholash metodologiyasida integral baholash ko'rsatkichlarini aniqlashning nazariy jihatlar.....	66
Asraqulov Abduraxmon Sultonovich	
Iqtisodiy rivojlanishni ta'minlashda "yashil" iqtisodiyot va uning ayrim masalalari.....	70
Axunova Shoxistaxon Nomonjanovna, Sultonova Gulbaxor Shoxnazimovna	
Davlatning iqtisodiy xavfsizligini ta'minlashda qishloq xo'jaligi faoliyatining nazariy tamoyillari va o'ziga xos xususiyatlari.....	74
Bekmirzayev Mirzoxid Adashaliyevich	
Mintaqa iqtisodiyotida agrar soha samaradorligini oshirishning ahamiyati.....	78
Butanova Dilnoza Rustamovna	
Global krizislar va ularning turizm iqtisodiyotiga ta'siri.....	83
Hallakova Barnoxon bahodirjonovna	
Agroturizm faoliyati rivojlanishining xorijiy tajribalari va ularda faoliyatni rivojlantirish modellarining qo'llanilishi.....	95
Husanboyev Sadafbek Yorqinjon o'g'li	
Yashil iqtisodiyotni kreditlashda banklarning o'rni.....	101
Ibragimova Sevara Muxamedjan qizi	
Qurilish materiallari sanoati korxonalari samaradorligini baholash masalalari.....	104
Isayev Jakhongir Muzaffarovich	
Iqtisodiyotni islomiy moliya tamoyillari asosida moliyalashtirish amaliyotini joriy etish istiqbollari	110
Kasimov Baxtiyor Usmanovich	
Oziq-ovqat sanoatida tadbirkorlik faoliyatini tashkil etishning iqtisodiy mexanizmi.....	113
Mahamatova Maftuna	
Turizm xizmatlar bozorida raqobatbardoshlik ko'rsatkichlarini takomillashtirish imkoniyatlari.....	119
Nurfayziyeva Mohinur Zayniddinovna	

Islom moliyalashtirish xizmatlari asosida kichik va o'rta biznesni moliyalashtirish usullari.....	124
Said Po'latov Maxamedovich	
Using Innovative Technologies in Hotels as a Factor of Sustainable Development of Tourism Industry	128
Sayfutdinov Shuxratjon Sultonovich, Egamberdiyev Sirojiddin Sattor o'g'li	
Dorivor o'simliklar yetishtirishning dunyo mamlakatlari iqtisodiyotidagi o'rni va xalqaro bozor savdosida prognozlar.....	135
To'xtabayev Jamshid Sharofiddinovich, Maftuna Ermatova Arslonbek qizi	
O'zbekistonga turistlar tashrifini ko'paytirishda raqamli texnologiyalarning o'rni	142
Toshmurod Kulmanov	
Agrobiznesni moliyaviy quvvatlash va rivojlanish istiqbollari	147
Tursunova Dilnavo Islomovna	
Oziq-ovqat bozorini qandolat mahsulotlari bilan to'ldirishda marketing strategiyalaridan foydalanishni takomillashtirish.....	150
Azlarova Munira Muxammad-Amin qizi	
Yoshlar turizmini rivojlantirish holati va uni takomillashtirish yo'llari.....	159
Allayor Norboyev Ismoilovich	
Biologik aktivlarni baholashning uslubiy jihatlarini takomillashtirish.....	162
Boltayev Abror Sayitmuradovich	
Agrosanoat ishlab chiqarishida innovatsion jarayonlarni tadqiq qilishga uslubiy yondashuvlari.....	168
Dusmatov Begmuhammad Olimjonovich	
Suv resurslaridan samarali foydalanishda suv solig'ining ahamiyatini oshirish	174
Ikramov Nuriddin Kamolitdinovich	
Xizmat ko'rsatish sohasida innovatsiya va innovatsion faoliyat bilan bog'liq tushunchalarining nazariy masalalari	179
Mamayunus Qarshibayevich Pardayev, Temur Olimovich Mamayunusov	
Aglomeratsiya iqtisodiyoti – Agglomeratsiya iqtisodiyoti – hududiy rivojlanishni harakatlantiruvchi omili sifatida	185
Raximbayev Akmal Azatboyevich	
Korxonalarini boshqarish samaradorligini oshirishda innovatsion yondashuvlardan foydalanish mexanizmlari	190
Saipnazarov Sherbek Shaylavbekovich	
Globalashuv sharoitida turizm sohasida innovatsion faoliyatni rivojlantirishni davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash mexanizmini takomillashtirish	195
Salimov Dilshodbek Davronovich	
To'qimachilik sanoat korxonalarida marketing strategiyasi.....	199
Tillyaxodjayev Azizxon Aloxonovich	
Oziq-ovqat sanoati korxonalari raqobatbardoshligini oshirish yo'llari	203
Nilufar Umarova	
O'zbekistonda transport xizmatlari ko'rsatilishi tahlili	207
Xasanov Sarvar Ulug'bek o'g'li	
Agrar sektorga jalb qilingan investitsiyalarning sohadagi intensiv iqtisodiy o'sishga ta'sirining tahlili	213
Yangiboyev Sirojiddin Jo'ramurodovich	
Mustaqil Davlatlar Hamdo'stligiga a'zo davlatlarda auditning xalqaro standartlarini qo'llash xususiyatlari	220
Meliyev Isroil Ismoilovich	
Raqamli bank xizmatlarini yanada takomillashtirish: muammolar va yechimlar	227
Melikov Otabek Maxmadiminovich	
Innovatsion iqtisodiyotda inson kapitalining tutgan o'rni.....	232
Abdikarimov Islombek Ibragimovich	
Kimyo sanoati korxonalarini boshqarish modellariga oid zamonaviy tajribalar.....	237
Avulchayeva Feruza Djurakuziyevna	
Задачи предмета «русского языка» на современном этапе	243
Адилова Солияхон	

Tijorat tashkilotlarining investitsiya faoliyati	247
Farhod Mahmudovich Tirkashyev, Asomiddinov Husan Asomiddin o'g'li	
Korrelyatsion-regression tahlil orqali turizm xizmatlari samaradorligini oshirish mexanizmlari.....	252
Gapparov Azim Qayumovich	
O'zbekistonda monetizatsiya darajasi va uni makroiqtisodiy ko'rsatkichlarga ta'siri.....	258
Isayev Atabek Djurabayevich	
Prospects for the Development of Bond Circulation in the Capital Market.....	266
Jurabek Sobirov	
Ta'lim xizmatlari bozorida oliy ta'lim muassasalarining rivojlanish holati tahlili.....	270
Kuldashev Sherzod Alimardonovich	
Iqtisodiyotga investitsiyalarni jalb qilish va ularning barqaror iqtisodiy o'sishdagi roli	276
Mamadiyeva Dilrom Ravshon qizi	
Surxondaryo viloyatlarning marketing salohiyatini shakllantirish holati tahlili	280
Mamadjanova Tuyg'unoy Axmadjanovna	
Improving Internal Control System	287
Mexmonaliyev Ulug'bek Erkinjon o'g'li	
Oliy ta'lim xizmatlarini targ'ib qilishda OTMLar veb-saytlari samaradorligini oshirish.....	291
Musayev Bekjon Shukurillayevich	
Korxonaning narx-navo tizimi va narx siyosatini tahlil qilish	298
Musayeva Shoira Azimovna, Usmonova Dilfuza Ilhkomovna	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida tibbiyot sohasini moliyalashtirish istiqbollari.....	302
Muxammadiyev Ramz Zoirjon o'g'li	
Xizmatlar ko'rsatish subyektlarida biznes-modellarining raqamli transformatsiyalashuv konsepsiyalari.....	306
N. B. Yahyoxonov	
Mikromoliyaviy xizmatlar ko'rsatuvchi kredit tashkilotlarining samaradorligiga ta'sir etuvchi omillarning ekonometrik tahlili.....	311
Nazarova Muslima Nazarovna	
Sanoat korxonalarida aylanma mablag'lardan foydalanishning ilmiy-amaliy jihatlarini	317
Nurmatov Mirzaakbar Mirzaaliyevich	
Biznesni yuritishda korxonalararo integratsion jarayonlarni rivojlantirish masalalari.....	322
Olimova Nodira Xamrakovna	
O'zbekistonda turizmni rivojlantirishning moliyaviy mexanizmlari: tahlil va istiqbollar	329
Oppoqxonov Nurmuhammadxon Po'latxon o'g'li	
O'zbekistonda davlat korxonalari transformatsiyasini jadallashtirish yo'nalishlari.....	333
Qahhorov Azizjon Ahror o'g'li	
Aholining turmush darajasini oshirish sharoitida mehnat bozori transformatsiyasining dinamikasi	338
Rahimboyev Muxtorbek Ikrom o'g'li	
Tijorat banklarida iqtisodiy-matematik modellashtirish samaradorligini yanada oshirish usullari.....	341
Raxmanov Mexridin Sindarovich	
Aholi moliyaviy savodxonligiga investitsiya kiritishning ahamiyati.....	345
Ruzibayeva Nargiza Xakimovna	
Makroiqtisodiy barqarorlikni ta'minlashda valyuta siyosatini samarali tashkil etish.....	350
Samandarov Zuxriddin Raup o'g'li	
Sharq va G'arb tamaddunida gender qarashlar	355
Samandarova Gulxayo Abduraim qizi	
Imkoniyati cheklanganlarga to'siqsiz turizm xizmatlarini tashkil etish istiqbollari	359
Tilovmurodov Dostonbek Furqat o'g'li	
To'qimachilik korxonalarining inqirozga qarshi boshqaruvida davlat tomonidan tartibga solishning ahamiyati	363
Todjimamatova Mashxura Erkinovna	
Mintaqalarning ekologik-iqtisodiy xususiyatlari va ularning barqaror rivojlanish bilan bog'liqligi	367
Toshboyev Muzaffar Muxtorovich	

Перспективы развития сферы услуг в Узбекистане.....	373
Tsoy Marina Petrovna, Li Marina Rudolfovna, Romashkin Roman Anatolyevich	
Opportunities for Bicycle Tourism in Zomin, Bulungur and Bakhmal Districts.....	379
Urozaliev Elyor Shuxrat ogli, Xujamov Bobur bahodir ogli, Saydullayev Abbosjon Murodovich	
Pul-kredit siyosati va moliyaviy inqiroz: uslubiyot va saboqlar	384
Xakimov Dilshodjon Rahmonaliyevich	
Korxonalarda barqaror rivojlanishni tatbiq etish istiqbollari.....	391
Xidirova Marg'uba Rustamovna, Jumayeva Guzal Sherxon qizi	
Telekommunikatsiya korxonalari faoliyati samaradorligini oshirishda raqamli texnologiyalardan foydalanish.....	396
Xusanov Ulugbek Nishanovich	
Milliy iqtisodiyotning raqamli transformatsiyasini kengaytirish imkoniyatlari.....	402
Xuseynova Feruzabonu Mamadaliyevna	
O'zbekiston iqtisodiyotida raqamli texnologiyalardan foydalanish imkoniyatlari.....	405
Yo'ldosheva Dilnoza G'ayrat qizi	
Необходимость соблюдения этических норм в профессиональной деятельности бухгалтеров	408
Абдуллаханова Гулбахор Саттаровна	
Mintaqalarda kichik innovatsion korxonalarni rivojlantirishning o'ziga xos xususiyatlari.....	412
Abdulkakimov Zuxrali Tursunaliyevich, Axmadjanov Ilyosbek Ilxomjon o'g'li	
Tadbirkorlik faoliyatini rivojlanishini nazariy masalalari.....	416
Abdulkakimov Zuxrali Tursunaliyevich, Abduraxmonov Sherali Sharifjonovich	
Пути повышения прозрачности бюджета Республики Узбекистан.....	420
Адашов Гайрат Рустамович	
Mamlakatning investitsiyaviy jozibadorligi va uning lizing munosabatlari rivojlanishi bilan bog'liqligi	424
Axmediyeva Aliya Toxtarovna	
Тенденции и факторы развития пищевой промышленности в Узбекистане	432
Б. А. Хакимов	
Роль платежных систем в функционировании электронной коммерции.....	438
Бабаева Гузаль Яшиновна	
"Sirdaryo" va "Sirdaryo-Farm" erkin iqtisodiy zonasidagi xorxonalari erishgan yutuqlari, berilgan imtiyozlar va yaratilgan shart-sharoitlar to'g'risida	444
Davlayev G'olib Ashurovich	
Milliy iqtisodiyotga jalb qilingan investitsiyalarning tahlili	447
Djalilov Dostonbek Abduazizovich	
Ishlab chiqarish tafovutining Markaziy Bank monetar siyosati qarorlariga ta'siri.....	452
Duskobilov Umidjon Sharofiddinovich	
O'zbekistonda innovatsion jozibadorlik asosida oliy talim xizmatlarini rivojlantirish.....	457
Jonuzokov M. K.	
Aksiyadorlik jamiyatlarida korporativ boshqaruvni takomillashtirishda xorij tajribasidan foydalanish.....	461
Ismailov Allayor Rashidovich	
Особенности формирования ценовой стратегии на рынке плодоовощной продукции.....	465
Исроилов Абдурашид Абдурахманович	
Iqtisodiyotni globalashuvi sharoitida xo'jalik yurituvchi subyektlar barqarorligining nazariy metodologiyasini takomillashtirish	471
Kalandarova Nargiza Narimanovna	
Проблемы регулирования и защиты инвесторов в развитии электронной коммерции и пути их решения	475
Кенжебаева Гульфуза Рахматиллаевна	
Сущность, цели и задачи определение уровня финансовой устойчивости предприятия в современных условиях	478
Киличев А. А.	
Sug'urta tashkilotlari tomonidan taqdim etiladigan hisobotlarni xalqaro standartlarga muvofiq takomillashtirish	485
Kodirkulov Oybek Turdiboyevich	

Классификация институциональных факторов, определяющих предпринимательскую активность в Узбекистане.....	490
Курпаяниди Константин Иванович	
Ho'jalik yurituvchi subyektlarning kredit va qarz mablag'laridan foydalanish samaradorligi tahlilini takomillashtirish.....	497
Mahmudova Go'zal Samadjon qizi	
Muqimiy ijodiDA milliy uyg'onish va iqtisodiy, falsafiy qarashlar	502
Muxlisa Muxitdinova	
Совершенствование управления портфелем залогов для обеспечения финансовой устойчивости: инсайты и рекомендации для Узбекистана	505
Наимов Шахрух	
Определение специфических особенностей и факторов влияющие на процесс внедрения международных требований и стандартов в коммерческих банков Республики Узбекистан.....	509
Хайдаров Зохир Шаривович , Каражанова Гулноза Толлиевна, Хайдари Фидои Зохир Зода	
Inson kapitalida mujassam bo'lgan fazilatlar, ularning jamiyat rivojlanishidagi o'rni va roli	514
Mamayunus Qarshibayevich Pardayev, Sevara Abdinazarovna Babanazarova, Mexrangiz Olimovna Mamayunusova	
Развитие рыночных отношений и усиление их влияния на рост объёмных и качественных показателей культурного туризма.....	521
Пулатова Сурайё Юлдашевна	
Основные направления цифровой трансформации в банковском секторе.....	525
Рахимова Гавхар Ойбековна	
O'zbekistonda ayollarni tadbirkorlik faoliyatini moliyalashtirishda bank kreditlarining roli	530
Saidova Subhinigor Azizovna	
Xizmat ko'rsatish sohasini rivojlantirish asosida kambag'allikni qisqartirishning innovatsion yo'llari	535
Sultonov Shodiyor Abduhalilovich, Nazarov Asqar Anvar o'g'li	
Yuridik shaxslar mol-mulkiga soliq solishning o'ziga xos xususiyatlari	541
Umirov Xurshid Islomovich	
Korxonalar va tashkilotlarni modernizatsiya qilish jarayonlari.....	545
Fayziyeva Dilafruz Shuxratovna	
"Авеста" – исторический источник экономической мысли в Древней Средней Азии	549
Хакимов Назар Хакимович, Садиков Анвар Каримович	
Приоритетные направления развития теории формирования финансовой политики предприятия	555
Хамдамов С. Ф.	
Innovatsion rivojlanish sharoitida inson resurslarini strategik boshqarish.....	562
Xasanova Nafisa Shavkatovna	
Mehnat bozorida mehnat resurslaridan samarali foydalanishda yoshlar bandligini takomillashtirish.....	566
Xuvaydullayeva Iroda Xusniddin qizi	
Sanoat korxonalari faoliyati samaradorligi va raqobatbardoshligini baholashga doir uslubiy yondashuvlar.....	572
Yuldasheva Nilufar Abduvaxidovna	
Amir Temur davrida hunarmandchilik siyosatining o'ziga xos iqtisodiy xususiyatlari	578
Zikrillayev Jaxongir Sarvar o'g'li, ilmiy rahbar: Nasimov Baxtiyor Vasiyevich	
Infratuzilma obyektlari rivojlanishining turizm sohasidagi o'rni.....	583
Toyrova Amina Baxtisher qizi	
Korxonalarda moliyaviy investitsion portfelni jalb qilish va rag'batlantirishning zamonaviy shakl va usullari tahlili	588
Haydarov Humoyun Begmurod o'g'li	
Kichik biznes korxonalari raqobatbardoshligini tadqiq etishga konseptual yondashuvlar	592
К. Q. Tajibayev	
Бухгалтерский учет дебиторской и кредиторской задолженности в современной экономике	599
Камолова Феруза Кахрамоновна	

O'zbekistonda mehmonxona sohasidagi mahalliy boshqaruv tizimini takomillashtirish yo'llari.....	603
Mirzayeva Lola Shavkatovna	
Turizmni rivojlantirishda "yashi" marketingni o'rni.....	607
Normurodova Zebo Eshmaxmatovna	
Inson kapitalini boshqarishning xorij tajribasi.....	612
Ruzmetova Gulira'no Atabekovna	
Agrasanoat majmuasida oziq-ovqat mahsulotlarini yetishirish va qayta ishlashda klasterlarini rivojlantirishning xalqaro tajribalari.....	620
Salixov Sherzod Abduxakimovich	
Mamlakatimizda mehnat bozorida ayollarning iqtisodiy faolligini oshirish	625
Xusanova Gulsum Baxtiyorovna	
Budjetdan tashqari mablag'lar hisobi va nazoratini takomillashtirish	628
Ostonokulov Azamat Abduraimovich, Alimardonov Asrorjon Alimardonovich	
Xizmat ko'rsatish sohasida investitsion jarayonlar rivojlanishining xorij tajribasi	635
Miyassarov Davron Abdurashid o'g'li	
Xizmat ko'rsatish va servis sohasida mehnat resurslaridan foydalanish samaradorligini baholash ko'rsatkichlari.....	640
Muhammadamin Erdon o'gli Erdonov	
Инновационные направления развития сферы услуг как фактор экономического роста.....	644
Насиров Дилшод Фархадович	
Влияние прямых иностранных инвестиций (пии) на экономику Узбекистана	654
Юлдашев Нодирбек Сайдибурханович	
Qulay investitsiya muhiti – xorijiy investitsiyalar oqimini oshirishning asosiy omilidir.....	659
Hoshimov Jahongir Ravshanbek o'g'li	
Biznesni loyihaviy moliyalashtirish va uning asosiy yo'nalishlari.....	664
Razzakov Jasur Xamraboyevich	
Inflation and Unemployment: Evidence from Uzbekistan	670
Mahmudov Nosir, Nabiyeva Nargizaxon Nuriddin qizi	
Milliy mahsulotlarni jahon bozoriga olib chiqishda marketing strategiyalaridan foydalanish	677
Meliqulov Abduhalil Norinovich	
O'zbekistonda kichik sanoat zonalarini tashkil etish va rivojlantirishda xorij tajribalaridan foydalanishning ustuvor yo'nalishlari	683
Ortiqov Avazbek Bahrom o'g'li	
Rene Dekart va Blez Paskal ta'limotlarida ratsional g'oyalar komparativistikasi.....	689
Ruzmatova Gulnoz Miraxrarovna	
Sanoat korxonalarining barqaror rivojlanishining nazariy-uslubiy asoslari.....	694
Samijonov Musobek G'ayratjon o'g'li	
The Importance of the World Trade Organisation (WTO) and Uzbekistan's Efforts to Join It.....	699
Urozaliev Elyor, Khoshimova Sevara	
Jismoniy tarbiya va sport muassasalarini moliyalashtirishdagi mavjud muammolar.....	705
Abduqaxorov Ulug'bek Abdug'aniyevich	
Yangi O'zbekistonda turizmning drayver sifatida barqaror rivojlanish yo'nalishlari	709
Tuxliyev Iskandar Suyunovich	
Mahalliy soliqlar va yig'implarning iqtisodiy mohiyati hamda ularni undirishning xususiyatlari	713
Tuychiyev Kamoliddin	
Tijorat banklari raqobatbardoshligini oshirishda xorijiy mamlakatlarning ilg'or tajribalari va ulardan foydalanish yo'llari	717
Yadgarov Nodir Ravshanovich	
Organik qishloq xo'jaligiga o'tish bosqichlarining tashkiliy jihatlar va iqtisodiy asoslari.....	723
Amirqulov Shuxrat Olimovich	
Davlat xaridlari jarayonida e'tiborsiz ijrochilarni imkoniyatini cheklash masalalari	727
G'ofurov Temur Baxrom o'g'li	

O'zbekiston iqtisodiyotida investitsion loyihalarni faol tashkil etish istiqbollari	730
Utkurov Kozimjon Dilmurod o'g'li	
Iqtisodiy o'sishni ta'minlashda transport tadbirkorligi faoliyatini rivojlanish imkoniyatlari	733
M. Masharipova, I. Ruzmetova, D. Kuramboyeva	
Sug'urta faoliyatini takomillashtirishda andarrayting xizmatining o'rni	737
Qarshiyev Daniyar Eshpulatovich	
O'zbekistonda eksportni sug'urtalash mexanizmlarini yanada kengaytirish yo'nalishlari	741
Qarshiyev Keldiyor Eshpulatovich	
Kambag'allikni qisqartirishda aholini tadbirkorlikka yo'naltirish	745
Rajabboyev Muzaffar Erkaboyevich	
Yoqilg'i-energetika korxonalarining moliyaviy barqarorligining ilmiy nazariy asoslari.....	749
Xusanov Qaxramon Nishonovich	
Оценка результатов реформы бухгалтерского учета в Республике	753
Киличева Фарида Бешимовна, Ирмухамедова Муслима Дилшодовна	
Эффективность программ соответствия в различных компаниях	757
Ахмедов Бехзод Ахмедович	
Элементы системы внутреннего контроля в выбранном финансовом институте	762
Хасанов Кахрамон Ахмаджанович	
Authentic Leadership Unleashed: A Comparative Analysis of Leadership Styles.....	767
Esanova Shohida Utkirovna	
Investitsion loyihalarni moliyalashtirishdagi moliyaviy risklarni boshqarishning ilg'or xorij tajribalari	774
Madiyarov Sanjar Gulyamovich	
Paxta-to'qimachilik klasterlarida xarajatlar hisobining uslubiy masalalari takomillashtirish	781
Toshpo'latov Azizbek Shermuxamadovich, Umaraliyev Isomidin Ismonjon o'g'li	

AHOLI MOLIVAVIY SAVODXONLIGIGA INVESTITSIIYA KIRITISHNING AHAMIYATI

Ruzibayeva Nargiza Xakimovna

SamSI, Investitsiya va innovatsiyalar kafedrası dotsenti

Annotatsiya: Moliyaviy savodxonlik investitsiya qarorlarini qo'llab-quvvatlash, shaxsiy moliyaviy boshqaruvni takomillashtirish va moliyaviy farovonlikni oshirishdagi roli tufayli olimlar, siyosatchilar va boshqa manfaatdor tomonlar orasida katta e'tiborga sazovor bo'ldi. Ushbu tadqiqot moliyaviy savodxonlikning investitsiya qarorlariga ta'sirini va haddan tashqari ishonchning xulq-atvorining mo'tadil ta'sirini o'rganadi. Shuningdek, maqolada moliyaviy savodxonlikning xususiyatlari berilgan, asosiy muammolari ko'rsatilgan, moliyaviy savodxonlik darajasini oshirish zaruriyati, uni oshirish yo'llari va usullariga e'tibor qaratilgan.

Kalit so'zlar: Moliyaviy savodxonlik, moliyaviy ta'lim, investitsiya, moliyaviy xizmatlar, moliyaviy savodxonlik, moliyaviy raqamli platformalar, inson kapitali, moliyaviy bozor.

Abstract: Financial literacy has received significant attention among academics, policymakers, and other stakeholders due to its role in supporting investment decisions, improving personal financial management, and enhancing financial well-being. This study examines the impact of financial literacy on investment decisions and the moderating effect of overconfidence behavior. The article also describes the characteristics of financial literacy, shows the main problems, the need to increase the level of financial literacy, ways and methods of increasing it.

Key words: Financial literacy, financial education, investments, financial services, financial literacy, financial digital platforms, human capital, financial market.

Аннотация: Финансовая грамотность привлекла значительное внимание среди ученых, политиков и других заинтересованных сторон из-за ее роли в поддержке инвестиционных решений, улучшении управления личными финансами и повышении финансового благосостояния. В этом исследовании изучается влияние финансовой грамотности на инвестиционные решения и сдерживающий эффект самоуверенного поведения. Также в статье описаны характеристики финансовой грамотности, показаны основные проблемы, необходимость повышения уровня финансовой грамотности, пути и методы ее повышения.

Ключевые слова: Финансовая грамотность, финансовое образование, инвестиции, финансовые услуги, финансовая грамотность, финансовые цифровые платформы, человеческий капитал, финансовый рынок.

KIRISH

Bugungi dunyoda shaxsiy moliya zamon talabiga aylandi. Texnologik yutuqlar va pul topish imkoniyatlari ortib borayotganiga qaramay, boylar va kambag'allar o'rtasidagi tafovut saqlanib qolmoqda. Vaziyatning g'alati tomoni shundaki, ko'p odamlarda moliyaviy savodxonlik va o'z mablag'larini boshqarish ko'nikmalari yo'q. Natijada, ular moliyaviy qiyinchiliklarga duch kelishlari va moliyaviy majburiyatlarini bajara olmasligi yoki uzoq muddatli maqsadlariga erisha olmasligi mumkin. Shaxsiy moliyaning ahamiyatini ortiqcha baholab bo'lmaydi. Bu moliyaviy xavfsizlikning asosi bo'lib, u shaxslarga moliyaviy maqsadlariga erishishda yordam beradi. Shaxsiy moliya budjetni yaratish, xarajatlarni kuzatish va moliyaviy maqsadlarni belgilashni o'z ichiga oladi. Shuningdek, u qarzlarni boshqarish, favqulodda vaziyatlar va pensiya uchun tejash va oqilona investitsiya kiritishni o'z ichiga oladi. Sog'lom moliyaviy rejani ishlab chiqish orqali odamlar o'zlarining moliyaviy hayotlarini nazorat qilishlari va kelajagini ta'minlashlari mumkin.

Jismoniy shaxslar duch keladigan eng katta muammolardan biri bu ularning daromadlari va xarajatlari o'rtasidagi tafovutdir. Ko'pgina odamlarning yuqori xarajatlari va kam daromadlari bor, bu ularning moliyasini boshqarishni qiyinlashtirishi mumkin. Biroq, budjet tuzish va ularning xarajatlarini kuzatib borish orqali shaxslar o'zlarining moliyaviy ahvolini yaxshiroq tushunishlari va xarajatlarini kamaytirish mumkin bo'lgan sohalarni aniqlashlari mumkin. Bu ularga o'z mablag'lari doirasida yashashga va qarz olishdan qochishga yordam beradi.

Vaziyatning g'alati tomoni shundaki, bugungi kunda jismoniy shaxslar uchun mavjud resurslarning ko'pligiga qaramasdan, ko'p odamlar asosiy moliyaviy savodxonlik va ko'nikmalarga ega emaslar. Bu ularning moliyasini samarali boshqarish va moliyaviy maqsadlariga erishishda qiyinchiliklarga olib kelishi mumkin. Moliyaviy ta'lim shaxslarga shaxsiy moliya asoslarini, jumladan budjetlashtirish, tejash, investitsiya qilish va qarzlarni boshqarishni tushunishga yordam berish uchun juda muhimdir. Moliyaviy ta'limga investitsiya kiritib, odamlar ongli moliyaviy qarorlar qabul qilish va moliyaviy maqsadlariga erishish uchun zarur bo'lgan bilim va ko'nikmalarga ega bo'lishlari mumkin.

ADABIYOTLAR TAHLILI

Moliyaviy savodxonlik yoki xabardorlik bugungi iqtisodiyotda, ayniqsa rivojlanayotgan mamlakatlarda to'g'ri loyihani tanlash uchun zarurdir. Shaxslar oqilona investitsiya qarorlarini qabul qilish qobiliyatini yaxshilash uchun moliyaviy ko'nikmalar va bilimlarga ega bo'lishlari kerak. Moliyaviy savodxonlik o'zining muhimligi tufayli so'nggi yillarda turli guruhlar, jumladan, moliya bozorlari, ish beruvchilar, bankirlar va hukumatlarning e'tiborini tortdi. Iqtisodiy va demografik vaziyatning o'zgarishi, murakkab moliyaviy bozorlar va yangi moliya bozorlarining rivojlanishi kabi ko'plab omillar tufayli moliyaviy savodxonlikni oshirish muhimligi ta'kidlangan ^[1]. Belgilangan vazifalarni bajarish uchun mualliflar asosiy tushunchalarni alohida tushunishni taklif qilishdi. Iqtisodiy madaniyatni alohida shaxslar yoki odamlar guruhining iqtisodiy faoliyatdagi fikrlari, bilimlari, ko'nikmalari tizimi va iqtisodiy munosabatlarning rivojlanish tarixi deb hisoblash mumkin. Moliyaviy savodxonlikni shaxsning moliya sohasida qaror qabul qilish qobiliyati sifatida aniqlash mumkin. Ushbu sohada qaror qabul qilishda odamlar ko'pincha ma'lum nuanslarni hisobga olmasdan harakat qilishadi, bu ko'pincha davlatda moliyaviy ahvolning yomonlashishiga olib keladi, shuning uchun aholi farovonligi darajasi pasayadi, bu esa bozor munosabatlarini qurishga salbiy ta'sir qiladi ^[2].

OECD ma'lumotlariga ko'ra, buni investorlarning moliyaviy tushunchalar va mahsulotlarni tushunishlari, shuningdek, eng yaxshi moliyaviy qarorlarni qabul qilish va moliyaviy farovonligini oshirish uchun tegishli choralarni ko'rishda moliyaviy imkoniyatlar va xavflarni tahlil qilish qobiliyati va ko'nikmalari kombinatsiyasi sifatida izohlash mumkin ^[3].

M.M.Abdeldayemning ta'kidlashicha, moliyaviy savodxonlik deganda shaxsning moliyaviy farovonlik maqsadida uzoq muddatli istiqbolda moliyaviy resurslarni samarali baholash va boshqarish uchun ko'nikma va bilimlardan foydalanish qobiliyati tushuniladi ^[4].

Moliyaviy savodxonlik, shuningdek, pulning funksiyasini, uni boshqarish va investitsiya qilishni tushunish qobiliyatini ham anglatadi. Bu odamlarga mavjud moliyaviy resurslardan oqilona, samarali va to'g'ri qarorlar qabul qilish imkonini beradigan ko'nikma va bilimlarni to'plashdir. Moliyaviy inklyuziya va moliyaviy savodxonlik egizak hodisa hisoblanadi. Moliyaviy savodxonlik talab va iste'molchilarning talab haqidagi bilimlari bilan bog'liq. Moliyaviy inklyuziya jismoniy shaxslarning ehtiyojlarini qondiradigan moliyaviy xizmatlarning mavjudligi va taqdim etilishini anglatadi ^[5].

O.S.Mitchell va A.Lusardlarning fikricha moliyaviy savodxonlik – bu odamlarga o'z mablag'larini yaxshilash uchun o'z investitsiyalari bo'yicha samarali qaror qabul qilish imkonini beradigan bilimlar to'plamidir ^[6].

P.Aryaning ilmiy ishlarida esa moliyaviy savodxonlik aholining moliyaviy xizmatlar sohasiga nisbatan sezgirligini oshirishga qaratilgan sa'y-harakatlar sifatida, bu bilish, so'ngra ishonish, faol ishtirok etish uchun malakali bo'lish, boshqacha aytganda, moliyaviy xizmatlar sohasida yaxshi savodli jamoaga erishish; ya'ni bank sektori, sug'urta, moliya institutlari, pensiya jamg'armalari, kapital bozorlari va lombardlar ^[7] ekanligi e'tirof etilgan.

Poterba va boshqalar ^[8] ham moliyaviy savodxonlikni farovonlikka erishish uchun moliyaviy resurslarni boshqarish uchun bilim va tajribadan foydalanish qobiliyati sifatida belgilaydi. Potrich va boshqalarning ^[9] ta'kidlashicha, savodxonlik ta'rifi bo'yicha tushunish qobiliyati deb ta'riflanadi, shuning uchun moliyaviy savodxonlik kelajakda yanada farovonroq yashash va rivojlantirish uchun ega bo'lgan mablag'larni boshqarish qobiliyatidir.

Moliyaviy savodxonlik odamlarga inqiroz va qiyin paytlarda xavfni kamaytirish uchun texnika va strategiyalarni tushunishga yordam beradi. Shuningdek, u qarzlardan qochish va hisob-kitoblarning muddatidan oldin to'lanishini ta'minlash kabi hatti-harakatlarni amalga oshirishi mumkin, bu esa iste'molchilarga shartlar qattiq bo'lgan kredit bozorlarida kredit olish imkoniyatini saqlab qolishga yordam beradi. Moliyaviy savodli odamlar aktivlar va pullarning asosiy tushunchalarini tushunadilar; ular o'qimishli, bilimli va aktivlar, soliqlar, sug'urta, bank, investitsiyalar va pul boshqaruvi bilan bog'liq masalalar haqida ma'lumotga ega. Ular o'zlarining ko'nikmalari va bilimlaridan foydalangan holda moliyaviy qarorlarni tushunadilar va rejalashtiradilar.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Ilmiy izlanish jarayonida iqtisodiy voqelik jarayonlarini o'rganishning ilmiy usullari – eksperimental tadqiqot, umumlashtirish, guruhlashtirish, tahlilning mantiqiy va taqqoslama usullari, abstrakt-mantiqiy fikrlash, qiyosiy tahlil va boshqa usullardan foydalanilgan.

TAHLIL VA NATIJALAR

Investitsion qarorlarni qabul qilish investitsiya paytida qiyin vaziyatlarni hal qilish san'atini anglatadi. Ushbu kognitiv jarayonda shaxslar barcha muqobil stsenariylarning eng mos variantlarini tanlaydilar. Odamlar o'zlarining mavjud resurslari asosida investitsiya qarorlarini qabul qila olmaydilar. Shunday qilib, investitsiya qarorlarini qabul qilishning murakkab qismi qaysi turdagi investitsiyalar eng mos kelishini diqqat bilan tanlashdir. Tegishli investitsiya qarorlari jiddiy tahlil qilinishi kerak. Investitsion qarorlar rentabellik darajasi, risklarga chidamlilik va turli xil bozor sharoitlarini hisobga olgan holda qabul qilinishi kerak. Investorlarning har xil turdagi bozor ma'lumotlariga bo'lgan javoblari xulq-atvor moliyasi bilan izohlanadi. Hamma investorlar ham mantiqiy qarorlar qabul qilavermaydilar, ba'zan esa xolis moliyaviy qarorlar qabul qilishadi. Xulq-atvor moliyasi investorlarning hatti-harakatlarining muhimligini ko'rsatadi, bu turli xil bozor anomalialariga olib keladi. Turli omillar ham jismoniy shaxslar, ham korporatsiyalarning investitsiya qarorlariga, shu jumladan moliyaviy savodxonlikka ta'sir qilishi mumkin. Investitsion qarorlar, shuningdek, haddan tashqari ishonch kabi hatti-harakatlarning noto'g'riligiga ta'sir qiladi.

Moliyaviy savodxonlikni rivojlantirish moliyaviy ta'lim va rivojlanish dasturlaridan ko'proq narsani anglatadi. Shuningdek, u ijtimoiy qo'llab-quvvatlashning ayrim shakllariga urg'u beradi. Investitsion qarorlar qabul qilishda bir qator noxolisliklar bo'lishi mumkin; Shunday qilib, moliyaviy yo'qotishlarni oldini olish uchun bunday bilimga ega bo'lish muhimdir. Qaysi xulq-atvorning birinchi navbatda moliyaviy qarorlarga ta'sir qilganini aniqlash uchun so'rov o'tkazilganda, natijalar ushbu omillar mavjudligiga moyillik, vakillik nuqtayi nazar, langar va sozlash tarafdashligi va haddan tashqari o'ziga ishonmaslikni o'z ichiga olganligini ko'rsatdi. Ushbu tadqiqotda haddan tashqari ishonch investitsiya qarorlarini kuchaytirishi mumkin bo'lgan mo'tadil o'zgaruvchi sifatida ko'rib chiqildi. Moliyaviy savodxonlik va investitsiya qarorlari o'rtasidagi bog'liqlik bo'yicha tadqiqotlar olib borildi, ammo rivojlantayotgan mamlakatlarda uyushma bo'yicha bir nechta tadqiqot ishlari olib borildi. Ushbu tadqiqotning yangiligining yana bir sababi shundaki, bir nechta tadqiqotlar moliyaviy savodxonlik va investitsiya qarorlari o'rtasidagi bog'liqlikka haddan tashqari ishonch kabi hatti-harakatlarning noto'g'riligini ko'rib chiqdi. Shunday qilib, ushbu tadqiqot moliyaviy xulq-atvorning boshqa jihatlariga haddan tashqari ishonchning mo'tadil ta'sirini o'rganish chaqirig'iga javob berish orqali ushbu nazariy bo'shliqni to'ldiradi. Nihoyat, ushbu tadqiqotning asosiy maqsadi moliyaviy savodxonlikning investitsiya qarorlariga ta'sirini o'ziga bo'lgan ishonchning mo'tadil roli orqali o'rganishdir. Ushbu tadqiqot moliyaviy savodxonlikni oshirish bilan shug'ullanuvchi siyosatchilar uchun moliyaviy dasturlarni o'zgartirish va moliyaviy menejment kurslarini joriy etish bo'yicha takliflar bilan bir qator amaliy natijalar beradi.

Iqtisodchi-olimlar Lusardi va Olivia 12 mamlakat, jumladan Avstraliya, Yaponiya, Yevropa Ittifoqi, AQSh va Buyuk Britaniyaning moliyaviy savodxonligini o'rganib chiqdi va umuman olganda, respondentlarning moliyaviy savodxonligi past ekanligini aniqlagan ^[10]. Moliyaviy savodxonlik investitsion xulq-atvor va jamg'armalarga sezilarli va keng qamrovli ta'sir ko'rsatadi. Asosiy qoida asosiy moliyaviy ma'lumotlarga ega bo'lmagan uy xo'jaligida tejash hatti-harakatlarida ustunlik qiladi. Moliyaviy ma'lumotga ega bo'lganlar bunday bilimga ega bo'lmaganlarga qaraganda ko'proq tejashadi. Moliyaviy savodxonligi past bo'lgan odamlar pensiya rejalariga ega bo'lish ehtimoli kamroq va yetarli pulni tejashmaydi.

Moliyaviy savodxonlik ko'nikmalari to'lov, jamg'arma, kredit va risklarni boshqarish mahsulotlaridan foydalanadigan odamlar uchun zarurdir. Ko'pchilik uchun bankda yoki boshqa moliya institutida yoki mobil pul xizmati provayderida hisob raqamiga ega bo'lish moliya tizimida ishtirok etishning muhim birinchi qadamidir. Ammo moliyaviy xizmatlardan foydalanish o'z-o'zidan maqsad emas. Buning o'rniga, bu maqsadga erishish vositasidir. Misol uchun, odamlar moliyaviy hisoblariga ega bo'lsa va raqamli to'lovlardan foydalansa, ular o'z oilalarini ta'minlashlari, kelajak uchun pul tejashlari va iqtisodiy zarbalardan omon qolishlari mumkin. Raqamli to'lovlar shaffoflikni oshirish orqali korruptsiyani ham kamaytirishi mumkin va ular ayollarga o'z mablag'lari ustidan ko'proq nazorat qilish orqali ularning imkoniyatlarini kengaytirishga yordam beradi. Ammo bunday xizmatlardan samarali foydalanish uchun bilimga ega bo'lmagan odamlar katta qarz yoki bankrotlik kabi moliyaviy ofatlarga duch kelishlari mumkin. Shuning uchun moliyaviy xizmatlar va moliyaviy savodxonlik o'rtasidagi bog'liqlikni o'rganishga arziydi. Moliyaviy savodxonlikni pul yoki moliyaviy manbalar bo'yicha samarali qarorlarni prognoz qilish qobiliyati sifatida tushuntirish mumkin va odamlar o'z pullaridan to'g'ri foydalanishiga ta'sir qiladi. Moliyaviy ta'lim dasturlari odamlarning moliyaviy qarorlar qabul qilish va jamg'armalarini yaxshilashi mumkin.

Topilmalar shuni ko'rsatdiki, moliyaviy savodxon investorlar to'g'ri investitsiya qarorlari qabul qiladilar va ular haddan tashqari o'ziga ishonganlarida, bu assotsiatsiya mustahkamlanadi. Shunday qilib, moliyaviy savodxonlik odamlarga o'z mablag'larini samarali boshqarishlari uchun oqilona investitsion qarorlar qabul qilish imkonini berish uchun muhimdir. Moliyaviy savodxonligi bo'lmagan shaxslar yoki investorlar mantiqiy bo'lmagan investitsiya qarorlarini qabul qiladilar, bu esa moliyaviy yo'qotishlarga olib keladi. Ushbu tadqiqot, shuningdek, investorlarning o'z qobiliyatlari va qobiliyatlariga haddan tashqari ishonchlari ularning investitsiya qarorlariga qanday ta'sir qilishini ko'rsatadi. O'ziga ishonmaydigan odamlar mantiqsiz investitsion qarorlar qabul qiladilar

va tavakkal qilishni hohlamaydilar. Shunday qilib, o'rtacha darajadagi ortiqcha ishonch yaxshi investitsiya qarorlariga olib keladi. Saudiya hukumati talabalar moliyaviy savodxonlik tushunchasi bilan tanishishlari va kela-jakda uni amaliy hayotlarida qo'llashlari uchun ta'lim kurslariga moliyaviy boshqaruv ma'lumotlarini qo'shish bo'yicha radikal qadamlar qo'yishi kerak. Shuningdek, boshqa tashkilotlar bilan hamkorlikda mamlakatda moliyaviy savodxonlikni yoyish bo'yicha seminarlar, amaliy mashg'ulotlar va boshqa usullarni joriy etish ustida ish olib borish kerak.

Aholi jon boshiga YaIM hisoblangan boyroq mamlakatlarda moliyaviy savodxonlik darajasi yuqoriroq bo'lsa-da, bu munosabatlar faqat iqtisodlarning eng boy 50 %ini hisobga olgan holda saqlanib qoladi. Ushbu iqtisodlarda moliyaviy savodxonlik darajasidagi o'zgarishlarning qariyb 38 %ini mamlakatlar bo'yicha daromad-lardagi farqlar bilan izohlash mumkin. Aholi jon boshiga YaIM 12 000 AQSh dollari yoki undan kam bo'lgan iqtisodiyotlarning kambag'al yarmi uchun daromadning moliyaviy savodxonlik bilan bog'liqligi haqida hech qanday dalil yo'q. Buning ma'nosi shundan iboratki, ta'lim va iste'molchilar huquqlarini himoya qilish bilan bog'liq bo'lgan milliy darajadagi siyosatlar bu iqtisodiyotlarda boshqa omillarga qaraganda ko'proq moliyaviy savodxonlikni shakllantiradi.

Illinois universitetining Talabalar pul boshqaruvi markazi (University of Illinois System's Student Money Management Center) The Standard & Poor's Ratings Services tashkilotining Global Financial Literacy Survey tadqiqoti hisobotiga ko'ra, dunyo mamlakatlari bo'ylab moliyaviy savodxonlik darajasi Norvegiya, Daniya, Shve-siya, Kanada davlatlarida eng yuqori – 71 % yoki undan ortiqni tashkil etadi. O'zbekistonda esa ushbu ko'rsat-kich 21–30 %ni tashkil etadi. Qo'shni davlatlar Qozog'iston va Turkmanistonda aholi moliyaviy savodxonligi 40–41 %ni tashkil etadi¹.

XULOSA

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, shaxsiy moliya – bu davr talabi. Boylar va kambag'allar o'rtasidagi tafovut davom etmoqda va istehzoli tomoni shundaki, ko'p odamlar asosiy moliyaviy savodxonlik va ko'nikmalarga ega emaslar. Sog'lom moliyaviy rejani ishlab chiqish va moliyaviy ta'limga investitsiya kiritish orqali odamlar o'zla-rining moliyaviy hayotlarini nazorat qilishlari va uzoq muddatli maqsadlariga erishishlari mumkin. Moliyangizni nazorat qilishni boshlash uchun hech qachon kech emas va buning foydalari umr bo'yi davom etishi mumkin. Moliyaviy mahsulotni investitsiya qilish imkoniyatlari ham ichki, ham xalqaro miqyosda ko'payib, investorlarga turli xil moliyaviy tovarlar bo'yicha o'z portfellarini diversifikatsiya qilish imkonini berdi ^[1]. So'nggi yillarda moli-yaviy bozorlarda noan'anaviy moliyaviy mahsulotlarning murakkabligi o'sdi. Moliyaviy tushunchalarni tushunish va ulardan kundalik hayotda o'z manfaatini yo'lida foydalanish moliyaviy savodxonlikning ikkala tarkibiy qismidir. Amalda, ushbu moliyaviy g'oyalar va ilovalarni birlashtirish qiyin vazifadir. Moliyaviy savodxonlik parametrlari pulni boshqarish, tejash va investitsiyalarni rejalashtirish kabi narsalarni o'z ichiga oladi.

Moliyaviy savodxonlikka bo'lgan ehtiyojni turli tomonlardan ko'rish mumkin. Har bir inson, istisnosiz, yaxshi yashashni, barqaror daromadga, ma'lum darajadagi moddiy boylikka, oilasi uchun yaxshi sharoitlar va boshqa ko'p narsalarga ega bo'lishni hohlaydi. Bir narsa aniq: iqtisodiy savodxonlik uy budjetining qoidalari va maz-munini belgilaydi. Odamlar turli iqtisodiy sharoitlardan qanchalik ko'p xabardor bo'lsa, ularning moliyaviy ahvoli shunchalik yaxshi bo'ladi. Ya'ni, moliyaviy savodxonlikni rivojlantirish missiyasi hayot sifatini yaxshilash (qulay uy-joy, ta'lim, tibbiy xizmatlar, munosib pensiya) uchun o'zi va o'z oilasi uchun iqtisodiy xavfsizlikni kafolat-lashdir.

Moliyaviy savodxonlikni rivojlantirish biroz kuch talab qiladi, ammo bunga arziydi, chunki bu sohada rivoj-lanish insonni mustaqil qiladi. Bu sizga o'z boyligingizni oshirishga yordam beradi, shuningdek, o'z farzandlar-ingizni moliyaviy savodxonlikning ahamiyati haqida o'rgatadi.

Moliyaviy firibgarlikning kuchayishi sababli aholining moliyaviy savodxonligining pastligi bugungi hukumatni tashvishga solmoqda. Menejment talabalari o'rtasida moliyaviy rejalashtirish vositalari va texnikasi bo'yicha umumiy bilimlar hatto yigirma birinchi asrda ham past. Mamlakatda ikkita eng katta ijtimoiy muammo qashshoq-lik va ishsizlikdir, shuning uchun bu muammolarga qarshi kurashish uchun aholining moliyaviy savodxonligini oshirish zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Al-Tamimi H.A.H., Kalli A.A., Bin (2009). Financial literacy and investment decisions of UAE investors. J. Risk Finance. –500-516.
2. Определены приоритеты развития финансовой грамотности в 2022 году. [Электронный ресурс] // Банк России. –29.12.2021.

1 <https://sweatyourassets.biz/financial-literacy-ranking-by-country/#:~:text=The%20S%26P%20Global%20FinLit%20Survey,under-standing%20of%20basic%20financial%20concepts.>

3. OECD INFE (2011), "Measuring Financial Literacy: Core Questionnaire in Measuring Financial Literacy: Questionnaire and Guidance Notes for conducting an Internationally Comparable Survey of Financial literacy". Paris: OECD.
4. Abdeldayem M.M. (2016). Is there a relationship between financial literacy and investment decisions in the kingdom of Bahrain? –Journal of Management and Accounting Studies 4, –68–78.
5. Alshebami A.S. (2021). The influence of psychological capital on employees' innovative behavior: mediating role of employees' innovative intention and employees' job satisfaction.
6. Mitchell O.S. Lusard A. (2015). Financial Literacy and Economic Outcomes: Evidence and Policy Implications. Working Paper. The Wharton School, University of Pennsylvania; pp. –1-17.
7. Arya P. (2018). Financial Literacy and Financial Education in India: An Assessment. International Research Journal of Commerce Arts and Science, Volume 9, Issue 3, –2018; –pp.72-80.
8. Poterba J., Venti S., Wise D. A. (2007). The changing landscape of pensions in the United States. Technical Report, National Bureau of Economic Research. Tankha A. (2011). Financial literacy: concept and its importance in India.
9. Potrich A.C.G., Vieira K.M., Kirch C. (2015). Determinants of Financial Literacy: Analysis of the Influence of Socio economic and Demographic Variables. R. Cont. Fin. – USP, São Paulo, v. 26, n. 69, p. 362-377
10. Lusardi A., Olivia S.M. (2007). Financial literacy and retirement preparedness: evidence and implications for financial education. Bus. –Econ. 42, –35-44.
11. Koomson I., Villano R.A., Hadley D. (2020). Intensifying financial inclusion through the provision of financial literacy training: a gendered perspective. –Applied Economics, 52(4), –375–387.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Xondamir Ismoilov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2024. № 1

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77)

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77) telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnalning ilmiyligi:

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali

O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro'yxatdan o'tkazilgan.